

A bevezető cikkek hangsúlyozzák a szülői értekezleteknek és a szülők rendszeres látogatásának nagy, ma már általánosan elismert jelentőségét s tapasztalatokból fakadó, megszívlelésre méltó gyakorlati tanácsokat adnak megszervezésükre és helyes lebonyolításukra. Maguk az előadások a legkülönfélébb tárgyköröket ölelik fel. Vannak köztük általánosabb jellegűek: a család és az iskola viszonyát általánosságban tisztázni kívánók, a legtöbb azonban részletkérdéseket feszeget: hogyan támogassa a szülő gyermekét a tanulásban, hogyan foglalkoztassa otthon, hogyan irányítsa olvasmányait; sorra kerülnek a jellemnevelés részletkérdései, az egészségápolás, a fogyatékos és ideges gyermekekkel való bánásmód stb.

A cikkek szerzői tanítóképzőintézeti tanárok, gyakorlóiskolai tanítók, elemi iskolai igazgatók, gyógypedagógusok, — ez biztosítja a tanácsadás szakszerűségét és az előadások anyagának és stílusának a közönséghez való alkalmazkodását is. Ez az utóbbi szempont különösen fontos: a népiskolai tanulók többnyire kisebb műveltségű szüleinek egyszerű szavakkal, sok példával, szemléletesen, könnyed modorban kell beszélni. Az előadók figyelemmel is voltak e követelményre. Erősebb kifogást csak a két bevezető cikk ellen tehetnénk: helyell-közszel nehézkes, magyartalan a fogalmazásuk, sőt nyelvtani botlás is akad bennük. Bár nem szülőknek, hanem maguknak a tanítóknak vannak szánva ezek a cikkek, ilyesminek mégse volna szabad előfordulnia. Magukban az előadásokban csak ritkán akad egy-egy kicserélni való kifejezés, főként idegen szó: aktivitás, passzivitás, globális és frakcionális tanulásmód helyett inkább mondanék megfelelő magyar szót; azt is kötve hiszem, hogy a 46. lapon előforduló »funkcionális diszpozíció« kifejezést megértenék a szülők.

Ha ezektől az apróbb hibáktól eltekintünk, a könyvet hasznosnak mondhatjuk, mely a maga feladatát, a nevelési ismeretek szélesebb körben való terjesztését jól szolgálja.

Székelly Károly.

Csoknyai József: A kérdező gyermek. A gyermek kérdéseinek nevelés-lélektani vizsgálata. (Közlemények a szegedi Ferenc József-Tudományegyetem Pedagógiai Lélektani Intézetéből. 38. szám.) Szeged, 1940. 8-r., 91 lap.

Az előttünk levő értekezés lényegesen szélesebb körű problémákat érint, mint ahogy címe szerint gondolnók. Nem csupán a gyermek kérdéseinek nevelés-lélektani vizsgálatát adja, hanem ezen kívül — alkalmi megjegyzéseket nem is számítva — a gondolkodási folyamat lélektana, a gyermeki érdeklődés köre és fejlődése, végül pedig a nemi felvilágosítás kérdései is tárgyalásra kerülnek.

A gondolkodás-lélektani fejtegetésekben Müller—Freienfels nyomán halad és ismerteti a gondolkodási folyamat hármasságát: 1. a gondolkodási ösztönzés (impulzus) fellépését, 2. a probléma kialakulását és 3. a probléma megoldásának mozzanatát. Már itt kitér a szerző a gyermek kérdéseinek lélektani jellemzésére és röviden vázolja Claparède, Nagy László, Nemesné Müller Márta, W. Stern és Piaget állásfoglalását.

A következő fejezetben a különböző érdeklődés-elméleteket taglalja a fenti kutatók eredményei alapján. Említi rajtuk kívül Kant, Herbart, Lay, Ostermann, Tumlriz, Ranschburg és Weszely felfogását az érdeklődésről, Decroly, Boda, David és Rosa Katz, James, Dewey és Várkonyi eredményeivel azonban részletesebben is foglalkozik. A kutatók valóságos seregét szólaltatja meg tehát, idézi vagy legalább vázolja felfogásukat az érdeklődés fogalmáról, a pillanatnyi érdeklődésről, az érdeklődés kifejlődéséről és a kíváncsiságról. Sajnálatosan nélkülözzük azonban az egyéni állásfoglalás határozottságát. De e nélkül is igen hasznos lenne ennek a gazdag tartalmú fejezetnek az összeállítás, ha a szerző munkájában nagyobb gonddal járt volna el és főleg, ha az egyes kutatók tételeit világosabban elhatárolta volna. Ismételtén megállapítja például, hogy az érdeklődés nem a dolgok benne-rejlő tulajdonsága, hanem az egyén diszpozíciójának eredménye. Csak két helyet idézünk: »Önmagában egy tárgy sohasem érdekes. Mindíg valamely alany pszichofiziológiai diszpozíciójától függ, vajjon a tárgy érdeklődést kelt-e?» (17. lap.) »Az érdekesség nem objektív tulajdonsága a dolgoknak.« (20. lap.) A következő lapon viszont minden átmenet nélkül ezt olvassuk: »Már James megállapította, hogy vannak tárgyak, melyek önmagukban és természetük szerint érdekesek, amelyek eleve bizonyos ösztönöket ébresztenek fel.«

A szerző munkatársak támogatásával majdnem 700 gyermek-kérdést gyűjtött össze. Ezeknek a kérdéseknek tartalmi és formai elemzése alkotja értekezésének derekát. A magyar gyermeklélektani irodalom — véleményünk szerint legalább — gyakran nem méltányolta eléggé a gyermekek nyilatkozataiból, szóbeli és írásos megnyilvánulásaiból, gyermeknaplókból stb. levonható tanulságokat. Épen ezért csak dicséret illetheti ilyen viszonylag gazdag gyűjtemény összeállítását. De épen az ilyen forrás-anyag fokozott óvatosságra kötelez, különösen, ha a szerző az adatok egy részét másoktól, részben a gyermeklélektanban tájékozatlan gyűjtőktől veszi át. Igaz, hogy jelen esetben a szerző nem is annyira ezekből az adatokból következtet; hanem inkább más kutatók eredményeinek illusztrálására, esetleg eredményeik érvényének kiterjesztésére használja fel őket. Szól e közben a gyermeki világ metafizikájáról, a gyermek vallásosságáról, kíváncság-világáról és időszemléletéről, valamint a gyermek pszichológiai felfogásáról. A tartalmi elemzés során fejtegeti a szerző a kérdésekben megnyilvánuló gyermeki gondolkodás-kategóriákat is. Az alaki vizsgálat az egyes kérdés-formák kifejlődésére és fellépésük gyakoriságára irányul. A feldolgozás módja a bevezető fejezetekhez hasonlóan egyenetlen. Találó megjegyzések, érdekes megállapítások mellett gyakran találkozunk kellőképpen meg nem okolt, sőt ellentmondó tételekkel is.

Az értekezés legegységesebb része a gyermek-kérdések pedagógiai vonatkozásait tárgyaló fejezet. A gyermek kérdéseivel leggyakrabban a környezet felnőtteihez fordul. Bármilyen terhes legyen is azonban a felnőttek számára, a gyermek érdeklődését mindig készséggel és — fejlődési fokához mérten — a tárgyi valóságnak megfelelően kell kielégíteni. Egyébként az

elutasító magatartásból mérhetetlen kár származik a gyermek szellemi fejlődésére. A gyermeki érdeklődéssel számolni kell a tanítási anyag kiszemelésében, de különösen a tanítás módszerében is. Nagyon sokszor kezdősködik a gyermek a nemi élet jelenségei, vagy helyesebben az ember eredetének (születésének) problémája felől. A hagyományos nevelői tartózkodás gólyameséjével nem szabad megelégednünk. A szerző az őszinte, fokozatos és egyéni felvilágosítás híve, bár maga is rámutat, hogy ebből a felfogásból könnyen adódnak nehézségek.

Hazai gyermeklélektani irodalmunknak érdemes munkásai foglalkoztak már eddig is a gyermek-kérdések, különösen pedig a gyermeki érdeklődés problémájával. Az ő munkájukat folytatta a szerző. Művében eredményesen tárja fel a kapcsolatos kérdések egész sorát, amelyek további kutatásra buzdíthatják a gyermeklélektan munkásait. A magyar gyermektanulmányok értékes szolgálatot tett írásával. Meggyőződésünk, hogy az említett zavaró-mozzanatok is elsősorban a sietős munkából származhattak. Erre vall a meglehetősen sok sajtóhiba, egyes nevek előforduló hibás írása (Devey, Ch. Büchler), néhány nyilvánvalóan csonka mondat és az idézeteknél és hivatkozásoknál a forrásra való pontos utalás gyakori hiánya.

iff. Zibolen Endre.

Ambrus Béla: 1. Önnevelés. Székesfehérvár. 1939. 8-r., 189 l. — 2. **A tanító önnevelése és hatása a pedagógiában.** Székesfehérvár. 1939. 8-r. 27 l. 3. **A nevelő önnevelése.** Székesfehérvár. 1940. 8-r., 45 l.

A szerzőnek ugyanarról a tárgykőről írt munkái közül terjedelem szempontjából a legjelentősebb, a megjelenés sorrendje tekintetében pedig első az *Önnevelés* című. Ez a könyve hét részre oszlik. Az egyes részek címe és terjedelme a következő: I. *Célgondolat* (7—13. l.), II. *Alapfogalmak* (Alcím: elméleti önnevelés.)14—28. l.), III. *Gyakorlati önnevelés* (29—108. l.), IV. *Az önnevelés következménye* (109—114. l.), V. *Az önnevelés tárgyi tartozékai* (115—133. l.), VI. *Az önnevelés metafizikai megvilágításában* (134—138. l.), VII. *Az önnevelés egyetemes hatásai* (139—171. l.). A munka zömét kétségtelenül a *gyakorlati önnevelésről* írt fejezet alkotja. (Sokkal szerencsésebb lett volna az önnevelés gyakorlatáról s ezt megelőzőleg az önnevelés elméletéről írni!) Itt részben a lelki jelenségek (értelem, érzélem, akarat), részben egyes erények (önfegyelem, tisztelet, lelkiismeret stb.), részben hibák (káröröm, hiúság, gőg, macacsság, dac stb.), mint a szerző maga is vallja »látszólagos logikái sorrend nélkül következnek» tárgyalásra. A *célgondolat*ról írt fejezet nem eléggé meggyőző ahhoz, hogy valóban célt adna. Nem viszi előbbre a kérdést. A szerző bölcséleti magaslatoakra igyekszik, de az egész gondolatmenetből épen a vezető gondolat hiányzik. Az *alapfogalmak*ról írt rész mindent ad inkább, mint tisztázott alapfogalmakat. Tekintélyeknek egymás után sorakoztatott megnyilatkozásai minden bizonynyal értékesek, de jelen esetben sokszor épen a gondolatmenet irányát zavarják, s egyértelmű alapfogalmak kialakulását egyenesen zavarják. Az egész munkát végig vallásos szellem és erkölcsi felfogás itatja át. Erről